

3) зменшенню відсоткових ставок кредитування. На першому етапі, банк розвитку має кредитувати пріоритетні галузі до 10 % у рік, а далі однозначно менше (не більше 5 % річних). Для порівняння, Промбудбанк Радянського Союзу довгостроково кредитував промисловість під відсоткові ставки 0,5–1 % річних. Банки розвитку провідних країн світу так і кредитують національні економіки;

4) залучати значні інвестиції в економіку від міжнародних фінансових організацій. І якщо прямі іноземні інвестиції нашої держави мають складати згідно стратегії до 2020 року 40 млрд дол., то банк розвитку в цьому може відігравати провідну роль тощо.

УДК 336.71:336.722.8

Бернацька О.О.,

аспірантка кафедри банківської справи
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

РОЛЬ ЗАЛУЧЕНИХ КОШТІВ У ФОРМУВАННІ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВ

Bernatska O.,

postgraduate student of banking department
SHEE «KNEU named after Vadym Hetman»

THE ROLE OF FUNDS RAISED IN FORMATION OF BANK'S RESOURCES

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто фактори та проблеми формування ресурсної бази банків за рахунок залучених коштів, висвітлено основні напрямки роботи банків щодо вдосконалення процесу залучення коштів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ресурси банку, ресурсна база, залучені кошти, формування, управління залученими ресурсами.

ANNOTATION. In this article the author describes the factors and problems of bank's resources formation by funds raised, highlights the main activities of banks to improve the process of raising funds.

KEYWORDS: bank resources, resource base, raised funds, formation, raised funds management.

Постановка проблеми. Банківська система є важливим елементом економіки будь-якої країни, оскільки, мобілізуючи тимчасово вільні кошти, перетворює їх на капітал, що працює і генерує доходи.

В умовах дефіциту фінансових ресурсів особливо актуальним є питання формування ресурсної бази комерційних банків, оптимізації її структури та визначення стратегій управління нею. Історично склалось, що найбільшу питому вагу ресурсів комерційного банку складають залучені від населення та суб'єктів господарювання кошти.

На сьогоднішній день, майже всі українські банки переймаються проблемою залучення коштів. Ця проблема загострюється високим рівнем конкуренції на ринку депозитних послуг, постійними коливаннями економіки, політичною нестабільністю, низьким рівнем доходів.

Тому, розуміння економічної ролі залучених коштів, проблем їх формування і використання має важливе значення в розробці стратегій управління комерційними банками.

Аналіз останніх наукових досліджень. Теоретичні та практичні аспекти формування ресурсної бази комерційних банків вивчалися вітчизняними та зарубіжними науковцями. Значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили українські вчені М.Д. Алексєнко, А.М. Мороз, М.І. Савлук, Л.О. Примостка, Ж.М. Довгань, С.М.Савлук. Вивченню банківських ресурсів багато уваги приділено зарубіжними економістами: Є.Дж.Доланом, Е. Рідом, Р. Коттером та Е. Гіллом.

Значні розробки у вивченні залучених коштів у складі ресурсної бази сучасних банківських інститутів здійснили зарубіжні економісти Г. Айленбергер, Р. Еллер, П. Роуз, що аналізували проблеми формування депозитних вкладів у структурі ресурсної бази комерційного банку з двох позицій: управління банківським капіталом і управління зобов'язаннями банку.

Проте істотне підвищення ролі залучених коштів у забезпеченні стійкості і надійності як окремо взятого банку, так і економіки країни зумовлює необхідність подальших комплексних досліджень, особливо механізму взаємодії банківських установ з клієнтами у процесі формування ресурсного потенціалу.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення ролі залучених коштів у формуванні ресурсної бази банків.

Основними завданнями в процесі дослідження є: виявлення факторів, що впливають на процес залучення коштів і проблем, що його супроводжують; визначення шляхів підвищення ефективності управління залученими коштами банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи проблему ресурсного забезпечення діяльності банків, насамперед, потрібно розглянути сутність і склад банківських ресурсів. В

економічному словнику дається таке тлумачення: «банківські ресурси — це сукупність коштів, які є в розпорядженні банків і використовуються для кредитних та інших операцій» [1, с. 27]. Економічна енциклопедія за редакцією С.В. Мочерного доповнює це визначення, конкретизуючи джерела банківських ресурсів: власні кошти й тимчасово вільні кошти клієнтів, яких вони обслуговують [2, с. 21]. Однак, це трактування дає лише загальне поняття про ресурси банків і не розкриває механізм акумулювання коштів, хоча й підкреслює мету та необхідність залучення ресурсів.

Деякі вітчизняні науковці трактують ресурси банку як сукупність грошових коштів, що перебувають у його розпорядженні і використовуються ним для виконання активних операцій [3, с. 30]. Відомий американський учений П. Роуз розглядає пасиви й акціонерний капітал банку як сукупні кошти з відповідних джерел, які забезпечують банку необхідну купівельну спроможність для придбання активів. При цьому згаданий учений до пасивів банку зараховує лише депозити, що належать різним споживачам, і недепозитні запозичення на ринках грошей та капіталу [4].

На думку інших науковців, зазначені вище поняття банківських ресурсів є неповними. В роботі Ж.М. Довгань враховано цей недолік. Вона розглядає поняття банківських ресурсів у вузькому та широкому розумінні. У вузькому розумінні «банківські ресурси — це акумульовані банком вільні грошові кошти економічних суб'єктів на умовах виникнення зобов'язань власності чи боргу для подальшого розміщення на ринку з метою отримання прибутку. У широкому розумінні поняття «ресурс» трактується не лише як «засоби» і «запаси», а як «можливості». Тому, окрім традиційних ресурсів, охоплює здатність отримувати прибуток від проведення дохідних банківських операцій [5].

Таким чином, узагальнюючи всі наведені поняття, можна сформулювати повне визначення «ресурсам банків» як сукупність коштів, що знаходяться в розпорядженні банку (залучені, запозичені чи власні) і спрямовуються на здійснення активних операцій, забезпечення банківських послуг і купівлю необхідних засобів для проведення своєї діяльності.

Не менш складним питанням є теоретичне розуміння поняття ресурсної бази банку. Традиційно ресурсну базу банків трактують як сукупність грошових коштів, що знаходяться в розпорядженні банку. Такий підхід є логічним, тому що акумульовані кошти є фінансовою основою для його діяльності. Тим не менш, ресурсну базу можна розглядати з погляду сукупності коштів, що є в обороті банку (у вузькому розумінні) та із загальноекономічної точки зору —

коли в поняття ресурсної бази також включаються організаційні та економічні ресурси (мережа філій, працівники банку, матеріально-технічна база), що мають вплив на розвиток банку, є джерелом підтримки його конкурентних переваг і забезпеченням надходжень додаткових коштів (у широкому розумінні) [6,с.162].

Вагоме місце у складі ресурсів банківської установи посідають залучені кошти. Це кошти клієнтів на поточних рахунках; депозити юридичних і фізичних осіб; залишки на кореспондентських рахунках тощо. Одним з найнадійніших джерел ресурсів для банківської установи, підтримання його ліквідності є депозитні ресурси. Під ними розуміється сукупність грошових коштів клієнтів банку, залучених банком на договірній основі на визначений термін або без зазначення такого терміну, які підлягають виплаті власникам з процентом або без нього, і які забезпечують банку необхідний обсяг коштів для здійснення активних операцій та виконання банком нормативних вимог відповідно до законодавства.

У табл. 1 представлено динаміку структури банківських ресурсів України за останні кілька років.

Таблиця 1

ДИНАМІКА СТРУКТУРИ БАНКІВСЬКИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ ЗА 2011—2014 рр.

Назва статті	01.01.2011		01.01.2012		01.01.2013		01.01.2014		01.07.2014	
	Сума, млн грн	%	Сума, млн грн	%	Сума, млн грн	%	Сума, млн грн	%	Сума, млн грн	%
Залучені кошти	650157	69 %	754534	72 %	641383	57 %	760012	59 %	769018	59 %
Запозичені кошти	154201	16 %	144251	14 %	315600	28 %	324898	25 %	358140	27 %
Власний капітал	137725	15 %	155487	15 %	170196	15 %	192599	15 %	178205	14 %
Всього ресурсів	942084	100 %	1054272	100 %	1127179	100 %	1277509	100 %	1305363	100 %

Розраховано автором на основі даних НБУ [7]

Наведені дані підтверджують високий рівень залежності ресурсної бази вітчизняних банків від залучених коштів — у структурі банківських ресурсів вони складають від 60 % до 70 % протягом різних періодів.

Серед факторів, що впливають на формування залучених коштів і призводять до коливань в цьому процесі, можна виділити такі групи [8, с. 224]:

- ❖ політичні і правові (сприятлива політична ситуація в країні, складові грошово-кредитної політики регулятора, стабільність законодавчої бази країни);

- ❖ економічні (показники економічного розвитку: інфляція, рівень зайнятості, величина доходів населення та суб'єктів господарювання, стабільність національної валюти; рівень конкуренції за ресурси з боку небанківських фінансових установ та іноземних банків; регіональна специфіка);

- ❖ соціальні (рівень довіри до банківської системи; ступінь готовності юридичних і фізичних осіб вкладати свої кошти в банківські установи; стан соціального середовища);

- ❖ технологічні (запровадження новітніх технологій у практику банківської діяльності та програм для обслуговування клієнтів);

- ❖ внутрішньобанківські (спектр банківських послуг; цінова політика; банківський маркетинг; підходи до обслуговування клієнтів; професіоналізм і кваліфікація персоналу банку).

Треба також зазначити, що частка депозитів фізичних і юридичних осіб у структурі ресурсів займає більше 50 % [9]. Це в свою чергу означає, що депозитним ресурсам належить основна роль у покритті потреб банку в коштах для здійснення активних операцій. Отже, через кредитування проявляється велика роль залучених коштів в інвестуванні економіки країни.

Таким чином, необхідною є розробка підходів до зростання ефективності роботи банків щодо збільшення рівня стабільності процесу формування та управління залученими ресурсами.

Для цього, в першу чергу, необхідно визначити основні проблеми залучення коштів, серед яких:

- ❖ відсутність балансу між привабливістю депозитної політики для клієнтів та її прибутковістю для банків;

- ❖ низький рівень розвитку банківських технологій — повільний темп роботи інформаційних систем;

- ❖ низький рівень довіри клієнтів до банків у світлі останніх фінансових криз;

- ❖ непослідовність у проведенні депозитної політики банками;

- ❖ відсутність єдиного напрямку депозитної політики в регулятора та комерційних банків;
- ❖ відсутність ефективних моделей управління залученими ресурсами в банках.

Сьогодні ефективність діяльності комерційного банку значною мірою залежить від впровадження сучасної ефективної системи управління залученими ресурсами. Система управління залученими ресурсами банку має, в першу чергу, визначатись місією та стратегією установи. Під час організації процесу мають виділятися суб'єкти, об'єкти, методи та принципи управління залученими ресурсами. Лише послідовність, логічність, дотримання цілей депозитної політики та стратегії банку в процесі управління залученими коштами здатні покращити результат діяльності банківської установи, її фінансовий стан і ліквідність [10].

Управління ресурсами, залученими комерційними банками, має дві сторони: кількісну і якісну. Кількісна сторона полягає у всезростаючому розвитку пасивних операцій банків із метою залучення якомога найбільшої кількості ресурсів. Для цього банки здійснюють різноманітні заходи, що стимулюють залучення вкладів і забезпечують їх збереження. Якісна сторона управління залученими банківськими ресурсами тісно пов'язана з розробленням напрямів їх розміщення, що дозволяє найефективніше їх використовувати. Кожен із даних методів взаємодоповнює один одного, тому банкам у своїй практиці необхідно застосовувати їх не окремо, а спільно.

Управління залученими ресурсами банківської установи — складний і багатогранний процес, сутність якого полягає в пошуку та реалізації на практиці найефективніших рішень щодо формування, розподілу й використання фінансових ресурсів. Тобто управління ресурсами банку взаємозалежно з проведенням його активних і пасивних операцій, хоча загалом таке управління розглядається через сукупність визначених компонент банківського менеджменту, до яких також належить: 1) управління ліквідністю; 2) ризик-менеджмент; 3) управління валютними ресурсами; 4) інформаційний менеджмент.

Висновки. Узагальнюючи проблеми, викладені вище, можна сказати, що актуальною для банківської системи є розробка спільних моделей депозитної політики регулятора та комерційних банків. Лише адекватні законодавчі акти, положення, інструкції здатні підтримувати розвиток банківського сектору на належному рівні.

Також, депозитна політика банків має бути комплексною та ґрунтуватись на таких основних принципах: адекватності по-

питу на фінансові послуги; відповідності діяльності по формуванню ресурсів; орієнтованості на клієнта і активного маркетингу; гнучкості; комплексного управління ризиками пасивних операцій; документарності депозитних операцій; зворотного зв'язку.

Для банків на сьогоднішній день важливим є залучення висококваліфікованих спеціалістів, які б могли розробити унікальну для кожного банку схему управління залученими ресурсами, моделі поведінки своїх постійних клієнтів на різних етапах розвитку економіки, свій власний комплекс продуктів і послуг, підходи до обслуговування клієнтів. З банківської моди виходять цінові методи залучення коштів, тому «людський фактор» може досить ефективно спрацьовувати в сучасному банкінгу.

Також, банкам варто звернути увагу на удосконалення своєї технологічної бази. В більшості українських банків вона залишає бажати кращого. Постійні перебої в роботі банківських систем передачі інформації спричиняють затримку в платежах, зарахуванні коштів на рахунки та відбирають дорогоцінний час працівників та клієнтів.

Література

1. Толковый словарь рыночной экономики / [под общ. ред. Ф.А. Крутикова]. — 2-е, доп. изд. — М.: Рекламно-издат. фирма ГЛЮРИЯ, 1993. — 301 с.
2. Економічна енциклопедія / [відп. ред. С.В. Мочерний]. — К.: Видав. центр «Академія», 2000. — 863 с.
3. Мороз А.М. Банківські операції: підруч. / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін. — К.: КНЕУ, 2000. — 384 с.
4. Питер С. Роуз Банковский менеджмент: предоставление финансовых услуг: пер. с англ. / Питер С. Роуз. — М.: Дело, 2005. — 768 с.
5. Довгань Ж.М. Ресурси комерційного банку: формування та управління: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит»/ Ж.М. Довгань — К.: Нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2006. — 19 с.
6. Шевцова М.Ю. Оптимізація формування ресурсної бази банку/ М.Ю. Шевцова, Г.Е. Бурчак // Вісник Дніпропетровського ун-ту. Серія «Економіка». — 2011. — Вип. 5(3). — С. 161—170.
7. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт НБУ / — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/-control/uk/publish/category?cat_id=64097. — Назва з екрана.
8. Стрілець Т.М. Тактика формування депозитних ресурсів банків в умовах економічної кризи / Т.М. Стрілець // Науковий вісник ЧДІЕУ. — 2011. — №2 (10) — С. 221—229.

9. Основні показники діяльності банків [Електронний ресурс] / Офіційний сайт НБУ/ — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/-control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798. — Назва з екрана.

10. Волик Н.Г. Ефективність управління залученими ресурсами комерційного банку в сучасних умовах / Н.Г. Волик, М.О. Чугуєнко // Прометей (Фінанси, грошовий обіг і кредит). — 2011. — №1(34). — С.223—229.

References

1. Krutikov, F.A. (1993), «Explanatory Dictionary of the market economy», Moscow: Reklamno-izdat. firma Gloriya, vol.2.

2. Mocherniy, S.V. (2000), «Dictionary of Economics». — Kyiv: Vidav.centr «Akademiya».

3. Moroz, A.M., Savluk, M.I. and Puhovkina, M.F. (2000). — Kyiv: KNEU.

4. Piter S. Rouz (2005), «Bank management: providing of financial services» — Moscow: Delo.

5. Dovgan, J.M. (2006), «Resources of commercial banks: the formation and management». — Kyiv: Nac. un-t im. T.Shevchenka.

6. Shevcova, M.U. (2011), «Optimization of the Bank's resources formation», Visnik Dnipropetrovskogoun-tu, vol. 5(3), pp. 161—170.

7. Official website of NBU, «Financial statements of Ukrainian banks», available at: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?-cat_id=64097

8. Strilec, T.M. (2011), «Deposit formation tactics of banks in the economic crisis», Naukovij Visnik CHDIEU, vol.2(10), pp.221—229.

9. Official website of NBU, «Key indicators of banks activity», available at : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

10. Volik, N.G. and Chuguenko, M.O. (2011), «Effective management of funds raised by banks in the present conditions», Prometej (Finansy, groshoviy obig i kredit), vol.1(34), pp.223—229.